

امنیت اطلاعات در فضای سایبر

● امید مسعودی

دانشجوی دکتری علوم ارتباطات

مقدمه

فرهنگی مورد توجه خاص این دولت واقع افتاد.^۱ در این جهت با کوشش دولت آمریکا ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر، براساس توجه منشور ملل متحد به منظور تامین و حفظ و حراست حقوق اساسی فرد و حقوق بشر تدوین شده که به دلیل فاقد ضمانت اجرایی بودن اعلامیه، آمریکا را به تلاش برای تدوین میثاق‌های بین‌المللی واداشت این درشرایطی بود که ابرقدرت دیگر جهان یعنی جمهوری سوسیالیستی شوروی خواهان حفظ حاکمیت ملی کشورها در برابر «آزادی اطلاعات» بود.

این کوشش‌ها به تدوین دو میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی، سیاسی در ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ شد و ضمانت اجرایی بیشتری داشت.

ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی در سال ۱۹۶۶ محدودیت‌هایی را برای این آزادی بی‌حد و حصر قائل شد، براساس این ماده:

۱. هیچ‌کس را نمی‌توان به مناسبت عقایدش مورد مزاحمت و اخافه قرار داد.

۲. هرکس حق آزادی بیان دارد. این حق شامل آزادی تفحص و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل بدون توجه به سرحدات خواه شفاهاً یا به صورت نوشته یا چاپ یا به صورت هنری یا به هر وسیله دیگر به انتخاب خود می‌باشد.

۳. اعمال حقوق مذکور در بند ۲ این ماده مستلزم حقوق و مسئولیت‌های خاصی است. لذا ممکن است تابع محدودیت‌های معینی بشود که در قانون تصریح شد و برای امور زیر ضرورت داشته باشد.

الف - احترام به حقوق یا حیثیت دیگران

ب - حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سیاست یا اخلاق^۲، درحالی که براساس ماده ۱۹ (اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوبه دسامبر ۱۹۴۸ پاریس)، «هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق

اصطلاح «فضای سایبر» (cyber space) یا فضای هدایت شده، نخستین بار در سال ۱۹۸۲ میلادی در یک داستان علمی - تخیلی به کار برده شد. از آن زمان تا کنون فضای سایبر را به معنای مکانی غیر فیزیکی و مجازی می‌شناسیم که واقعیت‌ها را با عنوان واقعیت مجازی (Virtual Reality) در فضای الکترونیکی بازتاب می‌دهد.

امروزه نیک و بد «فضای سایبر» به یکی از مباحث اصلی و روزآمد جامعه جهانی تبدیل شده است. شهروندان سایبری^۱ (cyborg citize) یا شهروندان شبکه‌ای (Netizen) در حالی حاملان «فرهنگ سایبر» هستند که از نامنی‌های فضای سایبر در هراسند. از یک سو هکرها (Hacker) و کرکرها (Cracker) ها شبکه جهانی اطلاعات و ارتباطات را تهدید می‌کنند و از سوی دیگر اطلاعات ذخیره شده در این شبکه امکان افشای اسرار شخصی افراد و اطلاعات دولتی و ملی را در سطح وسیعی فراهم آورده است.^۲ هر یک مبنایی برای ایجاد ناامنی در فضای سایبر هستند. به راستی چگونه می‌توان امنیت اطلاعات را در فضای سایبر فراهم کرد؟ برای یافتن پاسخ این پرسش از آنجا که فضای سایبر مبتنی بر یک شبکه جهانی تبادل اطلاعات (w.w.w) "world wide web" است، لذا ابتدا پیشینه «آزادی اطلاعات» را در منابع حقوقی «نظام جهانی» بررسی می‌کنیم، سپس جرایم در فضای سایبر را بر می‌شماریم. پس از شناخت ایجاد محدودیت‌های امنیتی در «فضای سایبر» در پی چارچوبی بر خواهیم آمد.

۱. پیشینه «آزادی اطلاعات»

پس از پایان جنگ دوم جهانی، ایالات متحده آمریکا به عنوان تنها کشوری که در جریان جنگ کمترین آسیب را دیده بود به منظور بسط قدرت و اجرای سیادت خود بر جهان در صدد برآمد تا از عنصر فرهنگ در دیپلماسی خود سود برد. به همین جهت دیپلماسی

شهروندان سایبری
(cyborg citizen) یا شهروندان
شبکه‌ای (Netizen) در حالی حاملان
«فرهنگ سایبر» هستند که از ناامنی‌های
فضای سایبر در هراسند. از یک سو
هکرها (Hacker) و کرکرها
(Cracker) ها شبکه جهانی اطلاعات و
ارتباطات را تهدید می‌کنند و از سوی
دیگر اطلاعات ذخیره شده در این شبکه
امکان افشای اسرار شخصی افراد و
اطلاعات دولتی و ملی را در سطح
وسیع فراهم آورده است

عمده‌ای را دامن می‌زند و راه‌های عملی مناسبی نیز برای رفع این مشکلات ارائه نمی‌دهد، فضای سایبر را به عنوان پر مخاطره‌ترین فضای دریافت اطلاعات در جوامع بشری معرفی می‌کند. این مشکلات را می‌توان به صورت زیر دسته‌بندی کرد:

۱. دسترسی به مدارک و اسناد مؤسسه‌ها با تمهیدهای مختلف از سوی مراکز و یا اشخاص به صورت غیرمجاز
۲. نسخه‌برداری (کپی) غیرمجاز نرم افزارهای رایانه‌ای
۳. عدم رعایت حقوق هنرمندان، نویسندگان و به طور کلی بسیاری از خلاقان آثار فرهنگی، علمی و هنری
۴. انجام سوء استفاده‌های مالی (فروش‌های تقلبی کالا و...)
۵. سوء استفاده از اطلاعات خصوصی مربوط به افراد و مؤسسه‌ها

۶. انتشار تصویرهای خلاف اخلاق و مغایر با اخلاق عمومی، به ویژه در سطح جامعه‌های دارای الگوهای متفاوت اخلاقی. مشکلات بالا در بسیاری از کشورهای دنیا با نارسایی‌های فراوان حقوقی مواجه است به علت جدید بودن ماهیت جرایمی که ممکن است واقع شود، راه‌حل قانونی مناسبی در بیشتر موارد به وجود نیامده است. قوانین حقوقی مؤلفان و هنرمندان که در بسیاری از کشورهای دنیا وجود دارد در دنیای رایانه‌ای اینترنت کارایی خود را از دست داده است، زیرا بیشتر این قوانین در دنیای چاپ و نشر خلاصه می‌شود و فضای معروف به «دیجیتال» (Digital) در آن جایی ندارد.^۶

مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و اخذ و انتشار آن به تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظات مرزی آزاد باشد.^۵ در حالی که با پیدایش بزرگراه‌های اطلاعاتی و پدیده‌ای چون اینترنت همگان شاهد رفع موانع جریان آزاد اطلاعات در سه جهت زیر می‌باشند:

- الف - جست و جوی اطلاعات
- ب - آزادی پخش اطلاعات
- ج - آزادی دریافت اطلاعات

اما این آزادی با احترام به حقوق و حیثیت دیگران و نیز حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سلامت و یا اخلاق عمومی را در جوامع به خطر انداخته است.

۲. معایب جرایم در فضای سایبر

اینترنت یک ساختار و فضای نامحدود اطلاعاتی است که فضای سایبر را در مقالات انسان‌ها و رایانه فراهم می‌کند. این فضا همگانی، بی‌کنترل و بدون مرکزیت، تخمین زده می‌شود. متجاوز از صدها میلیون نفر از اینترنت استفاده می‌کنند که این رقم به سرعت در حال افزایش است. براساس آمار هر ۵۳ روز یکبار حجم تبادل اطلاعات در اینترنت دو برابر می‌شود!

۳۱۳ میلیارد صفحه در سایت‌های اینترنتی داریم، در حالی که ۴۰۰ تا ۵۰۰ هزار سایت یعنی ۱٪ غیر اخلاقی هستند.

این گسترش سرسام‌آور، در حالی که مشکلات حقوقی

مقصد پیام و در معرض پیام است را مجرم می‌شناسد. از این نظر می‌بایست قوانین محدودیت دریافت پیام را به مرحله اجرا درآورد.

۳. امنیت در فضای سایبر

در حالی که «ال‌گور» معاون رئیس جمهور آمریکا در سال ۱۹۹۴ اعلام داشت: «ساختار اطلاع‌رسانی جهانی به پیشبرد دموکراسی کمک می‌کند» و «این زیرساخت اطلاع‌رسانی برای اقتصاد دهه ۱۹۹۰ آمریکا مانند زیرساخت حمل و نقل است برای اقتصاد اواسط قرن بیستم آن کشور» و «دستیابی بدون اعمال هیچ‌گونه محدودیت به این شبکه یکی دیگر از اصول و مهم است.»^۱

چند سال بعد در اوایل سال ۱۹۹۶ میلادی شاهد آن هستیم که کنگره آمریکا لایحه‌ای را تصویب می‌کند که در آن موارد خلاف اخلاق شبکه ارتباطی رو به توسعه اینترنت تحریم می‌گردد. این مصوبه که به لایحه (محجوبیت) یا پاکسازی ارتباطات موسوم گردید به بهانه مغایرت با اولین اصلاحیه پیشنهادی، توسط اتحادیه آزادی‌های مدنی آمریکا در دادگاه فیلادلفیا مورد اعتراض قرار گرفت.^۲

در دیگر کشورها نیز هر یک به فراخور محدودیت‌هایی برای مهار آزادی لجام گسیخته اطلاعات و تضمین امنیت فضای سایبر اندیشیده‌اند:

– در ۱۱ فوریه ۱۹۹۶ مقامات چین به ۵۰ هزار کاربر اینترنت کشور خود دستور دادند که فقط از کانال‌های ارتباطی تحت نظارت وزارت پست و مخابرات یا آژانس‌های مجاز استفاده کنند. در ۱۶ فوریه همان سال از استفاده‌کنندگان خانگی اینترنت خواسته شد که مشخصات خود را به پلیس اعلام نمایند.

– در فرانسه وزیر فرهنگ این کشور اظهار داشت: کشورگشایی‌های فرانسه در قرون گذشته باید در عصر حاضر به نبرد با «Cyber space» فضای هدایت شده در اینترنت تبدیل گردد. از سوی دیگر به بهانه غیرقانونی بودن افشای اسرار زندگی خصوصی اشخاص، دادگاه پاریس انتشار کتابی را ممنوع نمود که در آن جزییات تلاش سری نگهداشتن مرگ ناشی از سرطان «میتران» بر ملا گردیده بود. این تحریم موجب پخش کتاب از طریق اینترنت گردید و بدین وسیله رسوایی آن نه تنها در پاریس بلکه به تمام دنیا کشانده شد.

آلمان نیز "Cyber space" (فضای هدایت شده) را زیر

فدریکو مایور مدیرکل سازمان یونسکو، سازمانی که در دهه ۱۹۷۰ همواره محلی برای مناقشات طرفداران جریان آزادی اطلاعات و مخالفان آن بوده است، می‌گوید: «در بسیاری از مناطق جهان، برای آنکه شهروندان بتوانند تمایل خود را برای آزادی کاساز و زندگی شایسته تحقق بخشند، درهم‌شکستن زنجیرهای جباریت و نابودی ساختارهای سرکوبگر کافی نیست. این ناهماهنگی میان میدان عمل و توانایی عمل به مجادله کهنه آزادی صوری و آزادی واقعی بر می‌گردد، در آستانه قرن نو و پس از دگرگونی‌های عظیم سالیان اخیر، به روشنی آشکار می‌شود که یکی از چالش‌های بزرگ قرن آینده پیوند دادن حقوق صوری و امکان‌های واقعی اجرای آنها خواهد بود، یعنی وجود آزادی بی حد و حصر و توانایی کاربرد همه جانبه و کارساز آن.»^۳ بدین ترتیب این آزادی بی حد و حصر شرایطی را فراهم می‌کند تا تخلف‌های زیر اتفاق افتند.

الف – تخلف در ساخت سخت افزار و یا نرم افزار رایانه‌ای

ب – عدم رعایت حقوق مؤلفان و مخترعان

ج – ارائه مطالب مستهجن و منافی عفت یا عدم رعایت حقوق اساسی فرد

بررسی این تخلف و مجازات متخلفان به دلیل جهانی بودن بزرگراه‌های اطلاعاتی و شبکه اینترنت در محاکم ملی میسر نیست. می‌دانیم که براساس ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر: «احدی در زندگی خصوصی، امور خانوادگی، اقامتگاه یا مکاتبات خود نباید مورد مداخله خودسرانه واقع شود و شرافت و اسم و رسمش مورد حمله قرار گیرد. هرکس حق دارد که در مقابل این گونه مداخلات و حملات مورد حمایت قانون قرار گیرد.»^۴ و براساس ماده ۸ اعلامیه حقوق بشر:

«در برابر اعمالی که حقوق اساسی فرد را مورد تجاوز قرار بدهد و آن حقوق به وسیله قانون اساسی یا قانون دیگری برای او شناخته شده باشد، هرکس حق رجوع به محاکم ملی صالحه دارد.»^۵ در حالی که اگر فردی در کشوری دور افتاده پیامی و مطلبی را برای فرد دیگری در آن سوی جهان بر روی شبکه اینترنت بفرستند، اولاً شناسایی او بسیار دشوار است. ثانیاً اقدام محکمه ملی فرد متخلف را می‌تواند محاکمه و یا مجازات کند، محکمه ملی در کشور مبدأ یا کشور مقصد پیام به نظر می‌رسد با اقداماتی که دولت‌ها براساس محدودیت‌های ذکر شده در بند ۳ ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به عمل می‌آورند، گیرندگان پیام یعنی فردی که در

واقعیت آن است که با رشد وسایل ارتباطی و پیدایش تکنولوژی های نوین ارتباطی همانند ماهواره و شبکه اینترنت جهان پراکنده از رشد ناموزون به سوی ارگانیک و نظامند گام بر می دارد

سایبر (cyber crime) از دهه ۱۹۸۰ شروع شد. سازمان هایی مانند سازمان همکاری توسعه اقتصادی، انجمن بین المللی حقوق جزاء، سازمان ملل متحد، اینترپول (پلیس بین المللی)، شورای اروپا و مجمع کشورهای شرکت کننده در کنفرانس بین المللی مبارزه با جرائم سایبر (۲۰۰۱ میلادی) بوداپست مجارستان، اقدامات ارزنده ای در این زمینه انجام دادند.

کنفرانس جرائم سایبر در سال ۲۰۰۱ میلادی در یک کنفرانس بین المللی که با شرکت کشورهای عضو شورای اروپا و چهار کشور آمریکا، ژاپن، آفریقای جنوبی و کانادا تشکیل شد، به تصویب رسید. این کنوانسیون تا به امروز کامل ترین سند بین المللی در مورد جرائم رایانه ای در فضای سایبر به حساب می آید.

این در حالی است که کارشناسان می گویند: «سایبر مانند هوای موجود جو است» آنها می گویند یک آلمانی برای خواندن هجویات نتونازی کافی است که با رایانه واقع در پاریس یا آمستردام تماس بگیرد. به همین منوال یک شهروند سعودی برای کسب نظرات مخالفان یا مشاهده، تصاویر مستجنه به راحتی می تواند با یک رایانه در هر نقطه ای از جهان از طریق خطوط انتقال تلفنی تماس برقرار کند. بدین ترتیب واضح است که مردم می توانند به راحتی از سد سانسور دولتی عبور کنند.

این احتمال قوی نیز وجود دارد که هرگونه محدودیت از سوی یک کشور موجب محدودیت های مشابهی از سوی کشورهای دیگر شود و نوعی کشمکش دیجیتالی بین المللی را به وجود آورد. از همه مهم تر تعاریف ذکر شده برای جرم و مجازات در همه جا یکسان نیست و از یک استاندارد مشخص پیروی نمی کند. به عبارتی دیگر رعایت موازین اخلاقی هم در تعریف و هم در جرم پذیری به یک میزان ابهام دارد. در جایی جریمه ۲۵۰ هزار دلاری و دو سال زندان کیفر متخلفان است و در جایی دیگر مجازات سبک تری برای مجرم در نظر گرفته می شود.^{۱۳}

مسأله دیگر مجازات حادثه آفرینان فضای سایبر است. روزنامه «استرالین» چاپ سیدنی دی ماه ۱۳۷۵ نوشت: دو کودک استرالیایی که از طریق اینترنت چگونگی ساختن بمب را یاد گرفته بودند، هنگام درست کردن بمب در اثر انفجار آن به شدت مجروح شدند. بنابر گزارش پلیس این دو کودک از طریق اینترنت چگونگی ساختن بمب را فرا گرفتند و آن را ساختند اما بعداً تصمیم گرفتند بمب بزرگ تری درست کنند و وقتی نتوانستند چاشنی بمب جدید را کار

سئوال قرار داد، به طوری که در سپتامبر ۱۹۹۵ دادستانی «باواریا» ادعا کرد که متجاوز از ۲۰۰ گروه اینترنت به طور غیرقانونی موارد غیراخلاقی جنسی را مطرح می کنند.

شکایت دادستانی بر علیه یکی از شرکت های بزرگ اطلاع رسانی به نام «کمپوزرو» (Compuserv) اقامه گردید. از آنجایی که شرکت مذکور فاقد امکانات قطع ارتباط سایت ها برای ۱۰۰ هزار کاربر خود در آلمان بود، مجبور به قطع کلیه کاربرهای خود از جمله ۴ میلیون کاربر در آمریکا نیز شد.

– در آسیا پلیس ژاپن اخیراً یک جوان ۲۶ ساله را به جرم نمایش و پخش تصاویر مستجنه در شبکه دستگیر کرد که در صورت محکومیت این فرد با دو سال حبس و ۲۵۰ هزار دلار جریمه مواجه خواهد شد.

– سنگاپور از عرضه کنندگان داخلی اینترنت خواست در اداره ملی پخش کشور ثبت نام کنند تا فعالیت آنها به وسیله دستورالعمل های صادره نظارت گردد. آئین نامه فوق تصاویر غیر اخلاقی، بدزبانی، پیام های توطئه آمیز و خلافکاری را ممنوع دانسته و طبق اظهار صریح وزیر اطلاعات در این کشور تخلف از آیین نامه موجب پیگرد قانونی خواهد بود.

در جمهوری اسلامی ایران نیز با تصویب قوانین و یا اصلاحیه های جدید، اقداماتی برای ورود امن تر به فضای سایبر به عمل آمده است.

پس از آنکه قانون مطبوعات مصوبه سال ۱۳۶۴ در فروردین ماه ۱۳۷۹ اصلاح شد و بر اساس تبصره ۳ ماده ۱ قانون اصلاحیه «کلیه نشریات الکترونیکی مشمول قانون مطبوعات شدند»، در سال ۱۳۸۳ قانون تجارت الکترونیکی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در خرداد ماه همین سال پیش نویس «قانون مجازات جرایم رایانه ای» توسط کمیته مبارزه با جرایم رایانه ای، شورای عالی توسعه قضایی در قوه قضائیه، در همایش بررسی ابعاد حقوقی فناوری اطلاعات به بحث و بررسی گذاشته شد تا توسط قوه قضائیه جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه شود.

اقدامات قانونی در کنار ایجاد محدودیت های فنی برای سایت های غیر اخلاقی مطمح نظر مسئولان کشور بوده است که البته می بایست در عرصه بین المللی نیز جمهوری اسلامی ایران اقدامات بیشتری به عمل آورد.

در واقع فعالیت های بین المللی برای مبارزه با جرائم رایانه ای یا

آنها باید بپذیرند که همکاری بین‌المللی راه‌چاره‌ای مناسب برای برون رفت از معضل حقوقی ارتباطات بین‌المللی است

پیکره را دچار بیماری می‌کند. هر جزء یعنی هر کشوری با منابعی که در اختیار دارد سهمی در رشد آینده جهان پیدا می‌کند و هر آسبایی که در یک جزء ایجاد شود به سایر اجزاسرایت می‌کند.

اکنون پاسخ به این سؤال آسان‌تر می‌شود که چرا روز به روز بر مشکلات حقوقی فضای سایبر و ناامنی آن در جهان افزوده می‌شود؟ علت این امر آن است که از یک‌سوره حل‌های جزئی و مستقلی برای حل مشکلات کشورها وجود ندارد، از سوی دیگر متاسفانه روح همکاری برای یافتن راه‌حل‌های جهانی مسأله هنوز شکل نگرفته است. البته تلاش‌های یونسکو برای بررسی جنبه‌های حقوقی مربوط به بزرگراه‌های اطلاعاتی نیز هر چند امیدوارکننده است، ولی کافی نیست. یونسکو در همین رابطه یک هم‌اندیشی (سمپوزیم) بین‌المللی مربوط به حق مؤلف و ارتباطات در عصر رایانه را در ماه مارس ۹۶ (اسفند ۷۴، فروردین ۷۵) در مادرید برگزار کرد.^{۱۶}

از نظر «فدریکو مایور» مدیرکل سابق یونسکو تهیه پیش‌نویس موافقت‌نامه جهانی در مورد «Cyber space» به منظور تقویت جریان آزاد و اطلاعات با در نظر گرفتن حمایت از حقوق نویسندگان و هنرمندان اهمیت خاصی داراست.

به عقیده یونسکو پیشرفت تکنولوژی فقط زمانی به توسعه انسانی کمک خواهد کرد که جنبه‌های اخلاقی آن در نظر گرفته شود. هم‌چنین یونسکو هم‌اندیشی (سمپوزیم) جهانی مربوط به کپی‌رایت، صنایع فرهنگی و چالش‌های تکنولوژیک را برای اکتبر ۱۹۹۵ مهر ۱۳۷۴ تدارک دید. سمپوزیم یاد شده حول سه محور وسیع، «تکنولوژی در تقاطع‌ها»، «جنبه‌های حقوقی مربوط به کپی‌رایت در عصر حاضر» و «عواقب اقتصادی و اجتماعی بزرگراه‌های اطلاعاتی» تمرکز داشت.^{۱۷}

به نظر می‌رسد اقدامات یونسکو یا هر مرجع جهانی دیگر هنگامی به نتیجه می‌رسد که یک مرجع عالی جهانی که وظیفه اصلیش نظارت بر اجرای مقررات بین‌المللی مورد توافق دولت‌ها در زمینه کاربرد فضای سایبر بود، و از حمایت قوی اکثریت کشورهای جهان برخوردار باشد، تشکیل شود.

چنین مرجعی چنانچه از اقتدار و قدرت اختیار لازم برخوردار باشد و اعضای آن نیز بتوانند معرف جامعه جهانی باشند، تصمیمات و دستورالعمل‌هایش بر زمین گذاشته نمی‌شود.

گام بعدی تدوین قوانین حقوقی جدید و تصویب مقررات کاربرد فضای سایبر است. بنابراین راه‌چاره آن است که دولت‌ها باور کنند

گذاردند تلاش کردند آن را با روشن کردن کبریت منفجر کنند. انفجار بمب این دو کودک ۱۳ و ۱۴ ساله را راهی بیمارستان کرد.

دسترسی به اینترنت در استرالیا برای بسیاری از کودکان بسیار ساده است. در حقیقت بسیاری از خانه‌ها و مدارس به اینترنت وصل هستند و کودکان می‌توانند به هر اطلاعی در این شبکه اطلاعاتی دست یابند.^{۱۳}

در این رابطه مجرم کیست؟ کسانی که اطلاعات را بر روی شبکه ارسال کرده‌اند؟ پدر و مادر کودکان که به آنها اجازه داده‌اند تا اطلاعات را دریافت کنند؟ دولت استرالیا و یا خود کودکان؟ می‌بینیم که تدوین قانون برای شناخت جرم، مجرم، مجازات، نحوه مجازات و حتی تشکیل دادگاه بسیار مشکل است. تازه بر فرض آنکه مجرم خود شبکه اینترنت شناخته شود، آیا می‌توان فرد یا افرادی را به عنوان مسئولان اینترنت به دادگاه صالحه معرفی کرد؟

پاسخ «رابرت کاهن» یکی از بنیان‌گذاران اینترنت به این پرسش این است: «یکی از جنبه‌های جالب و لطیف اینترنت نبود تمرکز در آن است به این معنی که هیچ مرکز معینی ندارد و حتی نمی‌توان برای آن یک نام فرستاد چون نشانی ندارد. می‌توانم بگویم که مانند اقتصاد جهان است و هیچ کس مسئولیتی در آن ندارد.»^{۱۴}

چاره‌کار

واقعیت آن است که با رشد وسایل ارتباطی و پیدایش تکنولوژی‌های نوین ارتباطی همانند ماهواره و شبکه اینترنت جهان پراکنده از رشد ناموزون به سوی ارگانیک و نظام‌مند گام برمی‌دارد. در چنین شرایطی رشد تک‌یاخته‌ای و آمیب‌وار کشورها با ادغام در شبکه‌های به هم پیوسته ارتباطی و تبادل اطلاعات به صورت رشد اندام‌هایی ارگانیک صورت خواهد گرفت.

«میخایلو مِه سارویچ» و «ادوارد پستل» دو اقتصاددان و صاحب‌نظر مسائل جهانی در گزارش خود به باشگاه روم که در سال ۱۹۷۴ منتشر شد یاد آور شدند: «تمامی مشکلات جهان کنونی ناشی از رشد نامتنوع و غیر ارگانیک است و اگر بخواهیم این مشکلات را حل کنیم، لازم است که رشد جوامع بشری را به رشدی ارگانیک تبدیل کنیم.»^{۱۵}

رشد ارگانیک یعنی در نظر گرفتن جهان به عنوان یک مجموعه کشورهای مختلف در حکم اندام آن هستند و رشد متنوع این

دولت‌ها باور کنند مشکل ناامنی در فضای سایبر یک مشکل جهانی است و به درون مرزهای ملی محدود نمی‌شود.

- Keble leigh and Brian D. loader. (2002), community Informatics shaping Computer-Mediated Social Relations, New York: Routledge.

۲. جینادی آنجلیز. جرایم سایبر، ترجمه سعید حافظی و عبدالصمد خرم‌آبادی، تهران: دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی، ۱۳۸۳، ص ۷.

هم چنین رک:

امید مسعودی. «مسایل فرهنگی در بحث حریم شخصی افراد باید جدی گرفته شود»، ماهنامه پردازشگر، ۱۳۸۳، سال پنجم، شماره ۳۱، ص ۶۰-۶۱.

۳. معتمدنژاد، کاظم. «میزگرد روابط بین الملل و عصر قدرت ارتباطات»، فصلنامه فرهنگ، سال پنجم، شماره سوم، پاییز ۱۳۷۴، ص ۱۳-۱۷.

۴. عبادی، شیرین. تاریخچه و اسناد حقوق بشر در ایران، تهران: انتشارات روشنگران، ۱۳۷۳، ص ۱۷۴-۱۷۵.

۵. همان، ص ۱۴۵.

۶. رک: اینترنت، بزرگراه‌های اطلاعاتی (۱)، بولتن خبرگزاری جمهوری اسلامی، شنبه ۲۴ آذر ۱۳۷۵، ص ۴۱-۴۲.

۷. مایور، فدریکو. «آزادی بی حد و حصر»، ترجمه محمد پوینده، مجله پیام یونسکو، شماره ۳۰۰، بهمن ۱۳۷۴، ص ۳۴.

۸. عبادی، شیرین. تاریخچه و اسناد حقوق بشر در ایران، ص ۱۴۶.

۹. همان، ص ۱۴۵.

۱۰. ال‌گور، «ارتباط با دانش جهانی»، ترجمه کلانتری، بولتن بررسی مطبوعات جهان ویژه ارتباطات، شماره ۱۷۴، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی، ص ۱۶ و ۱۸.

۱۱. نیوزویک، ۲۲ آوریل ۱۹۹۶.

۱۲. «نظارت بر اینترنت»، ترجمه محمدعلی مدرسی عالم، روزنامه همشهری، یکشنبه ۱۱ آذر ۱۳۷۵، ص ۱۱.

۱۳. «اینترنت باز هم حادثه آفرید»، روزنامه جمهوری اسلامی، شنبه ۸ دی ماه ۱۳۷۵، ص ۵.

۱۴. «اینترنت گریزی نیست»، روزنامه ایران، شنبه ۳ آذر ۱۳۷۵، سال دوم، شماره ۵۳۰، ص ۷.

۱۵. میخایلو مِه سارویچ و ادوارد پستل، استراتژی برای فردا، (دومین گزارش کلوپ رم)، تهران: سازمان برنامه و بودجه، دفتر روش‌های برنامه‌ریزی و تلفیق برنامه‌ها، بدون تاریخ.

۱۶. فصلنامه رسانه، سال ششم، شماره ۴، زمستان ۱۳۷۴، ص ۱۲۴.

۱۷. فصلنامه رسانه، سال ششم، شماره ۲، تابستان ۱۳۷۴، ص ۱۳۷.

مشکل ناامنی در فضای سایبر یک مشکل جهانی است و به درون مرزهای ملی محدود نمی‌شود. آنها باید باور کنند که فضای سایبر با همه خوبی‌ها و بدی‌هایش یک خاصیت مهم دارد و آن جهانی تر شدن کشورها و دولت‌ها در سایه ارتباطات گسترده است. آنها باید بپذیرند که همکاری بین‌المللی راه چاره‌ای مناسب برای برون رفت از معضل حقوقی ارتباطات بین‌المللی است. با چنین پذیرش‌هایی است که می‌بایست به دو اقدام اساسی دست زد:

۱. ایجاد یک مرجع عالی جهانی بر اساس وحدت اکثریت کشورهای جهان برای تدوین مقررات و نظارت بر حسن اجرای قوانین حقوق بین‌المللی در مورد اینترنت به دلیل جهانی بودن مشکل حقوقی بزرگراه‌های اطلاعاتی. در این زمینه برگزاری اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی در ژنو پاییز ۲۰۰۳ و پس از آن اجلاس جهانی تونس به عنوان گام‌های مثبتی برای رسیدن به آینده‌ای بهتر سرآمده می‌شوند.

۲. تصویب متن‌های حقوقی بین‌المللی برای جلوگیری از تخلفات در بزرگراه‌های اطلاعاتی و کاهش جرایم به منظور استفاده مطلوب تر جهان بشری از اطلاعات در حال گردش در نظام جهانی اینترنت.

در این جهت نیز اقدامات سازمان ملل متحد و به ویژه اقدام شورای اروپا و چهار کشور دیگر در سال ۲۰۰۱ میلادی در اجلاس بوداپست مجارستان که به صدور «کنوانسیون جرایم سایبر» انجامید، تلاشی ارزشمند است که البته می‌بایست با اقدامات ملی همه کشورها، تکمیل شود. اقدامات کشورهای اسلامی به دلیل منظور کردن جنبه‌های انسانی و توحیدی و رعایت جنبه‌های اخلاقی حتی برای کشورهای پیشرفته جهان نیز می‌تواند راهگشا باشد.

پانویس‌ها:

۱. برای شناخت بیشتر شهروندان سایبری، فرهنگ سایبر و جامعه انفورماتیکی، رک:

- Gray Chris Habbles. (2002), cyborg citizen, New York: Routledge.

- Bell David, et al. (2004), cyberculture, the key concepts, New York: Routledge.